

NAAR EEN NIEUW MODEL VOOR CONTRACTSUITLEG

Procespartijen nemen bij het beantwoorden van de vraag wat zij overeengekomen zijn vaak tegenstrijdige posities in. Voor rechters geen sinecure te bepalen welke rechten en verplichtingen de overeenkomst precies meebrengt. In haar proefschrift over de methoden van contractsuitleg identificeert buitenpromovenda Anne Hendriks de methoden die rechters gebruiken en die ze zouden kunnen gebruiken. Ook bekijkt ze hoe ze tot die methoden zijn gekomen.

DOOR ALIEKE BRUINS FOTO'S CHRIS VAN HOUTS

Dat de Nobelprijs voor economie in oktober dit jaar is toegekend aan juridisch onderzoek naar contracttheorieën vindt Anne Hendriks (24) prachtig. Hendriks is docente burgerlijk recht aan de Universiteit Leiden. Daarnaast werkt ze drie dagen per week als *professional support lawyer* in de Litigation & Dispute Resolution praktijk van Clifford Chance in Amsterdam. De resterende tijd besteedt ze aan het promotieonderzoek dat ze in maart 2014 begon. Haar promotor is Henk Sniijders, honorair hoogleraar burgerlijk recht en burgerlijk procesrecht aan de Universiteit Leiden.

De Nobelprijswinnaars Oliver Hart en Bengt Holmström belichten in hun onderzoek hoe contracten kunnen helpen bij het nader tot elkaar brengen van partijen met tegengestelde belangen. “Vooral het werk van Hart, dat zich richt op incomplete contracten, heeft raakvlakken met mijn onderzoek”, vertelt Hendriks in haar werkkamer in Leiden. “Hart concludeert dat het soms onverstandig is om alles vast te leggen. Hij heeft beschreven

hoe je ook als je niet alles vastlegt toch tot goede resultaten kunt komen.”

VERNIEUWEND

In haar onderzoek brengt Hendriks de relatie in kaart tussen methoden van contractsuitleg, uitlegfactoren en gezichtspunten, en hoe door oog te hebben voor verdeling van bewijslast de contractsuitleg kan worden beïnvloed. De uitlegmethode is de techniek waarmee de rechter het contract uitlegt. Die wordt gekarakteriseerd door de uitlegfactoren. Deze factoren zijn ‘de bronnen’

RECHT IN ONDERZOEK

In de rubriek Recht in onderzoek vertelt een onderzoeker op een bepaald rechtsgebied waarmee hij bezig is. Een jurist uit de praktijk geeft vervolgens zijn mening over nut en belang van dit onderzoek.

RECHT IN ONDERZOEK

van de uitleg. Uitlegfactoren zijn bijvoorbeeld de bewoordingen, de totstandkomingsfase en de aard van de overeenkomst. Gezichtspunten bepalen welke uitlegfactoren van belang zijn. Hierbij kan gedacht worden aan de hoedanigheid van partijen: gaat het om een cosument of een professionele partij? Andere gezichtspunten zijn onder meer de betrokkenheid van derden en de juridische deskundigheid van partijen.

“Deze gezichtspunten zijn in de rechtspraak en literatuur niet of weinig geëxpliciteerd, terwijl ze bepalend zijn voor de keuze van de uitlegfactoren die een rechter relevant vindt om een overeenkomst uit te leggen en voor het gewicht dat hij daaraan toekent.” Hendriks onderzoekt ook welke uitlegmethoden rechters zouden kunnen gebruiken, als alternatief voor de methoden die ze nu hanteren.

“Vernieuwend is dat ik alle relevante Nederlandse, Franse en Anglo-Amerikaanse wet- en regelgeving, juridische literatuur en jurisprudentie samenbreng en analyseer en dat ik verbanden leg tussen de drie centraal gestelde begrippen. Ook onderzoek ik internationale invloeden, zoals bijvoorbeeld het Draft Common Frame of Reference (DCFR), wat een aanzet is tot een Europees privaatrecht, en in hoeverre wij kunnen leren van de Franse en Anglo-Amerikaanse rechtspraktijk.”

BEDOELING

In Nederland is al sinds decennia de zogeheten Haviltex-norm leidend, naar het gelijknamige Haviltex-arrest van 13 maart 1981 (ECLI:NL:HR:1981:AG4158, NJ 1981/635). Hierin besliste de Hoge Raad dat bij de uitleg van een contract niet alleen naar de letterlijke bewoording moet worden gekeken, maar ook naar de bedoeling van partijen en naar wat zij redelijkerwijs van elkaar mochten verwachten. Daarbij kan onder meer van belang zijn tot welke maatschappelijke kringen zij behoren en welke rechtskennis van hen kan worden verwacht. Als deze bedoelingen en gerechtvaardigde verwachtingen niet kunnen worden vastgesteld is een meer objectieve uitleg aan de orde. Die zal bij uitstek worden gehanteerd bij de uitleg van overeenkomsten die naar hun aard meer zijn bedoeld om de rechtspositie van derden te beïnvloeden, zoals bij een CAO, omdat die derden geen invloed hebben gehad op de inhoud of formulering ervan, en de onderliggende bedoeling van de contractspartijen voor die derden niet kenbaar is. Voor dergelijke overeenkomsten heeft de Hoge Raad bepaald dat groot gewicht moet worden toegekend aan de letterlijke tekst. Ook bij gedetailleerde commerciële contracten, gesloten tussen pro-

**IN NEDERLAND
IS AL SINDS
DECENNIA DE
ZOGEHETEN
HAVILTEX-NORM
LEIDEND**

fessionele partijen en bijgestaan door juridische professionals, wordt in de regel een meer objectieve uitleg gegeven. In zijn uitspraak van 5 april 2013 in de zaak Lundiform/Mexx besliste de Hoge Raad dat ook bij de uitleg van commerciële contracten de Haviltex-norm uitgangspunt is, en dat naast de tekst van de overeenkomst ook andere omstandigheden relevant kunnen zijn (ECLI:NL:HR:2013:BY8101, NJ 2013/214).

In haar proefschrift gaat Hendriks onder meer in op het onderscheid tussen subjectieve en objectieve uitlegmethoden. “Dit onderscheid is minder duidelijk dan vaak wordt gedacht. Het is meer een label dat op de uitleg wordt geplakt dan dat het helder maakt hoe de rechter tot zijn oordeel is gekomen.”

INTERNATIONAAL PERSPECTIEF

In landen met een *common law* rechtsstelsel, zoals Engeland en Amerika, gold lange tijd dat de meest gebruikelijke betekenis van de tekst van een contract als uitgangspunt diende voor de vaststelling van de rechtsgevolgen. Die opvatting is inmiddels deels verlaten. Het gaat nu om

ANNE HENDRIKX IN JAARTALLEN

- **2008 - 2013:** bachelor rechtsgeleerdheid & bedrijfs-wetenschappen, master civiel recht, Universiteit Leiden
- **2009 - heden:** lid Mordenate College in Leiden
- **januari 2010 - februari 2011:** buitengriffier Recht-bank Den Haag, sector bestuursrecht
- **februari 2011 - juli 2013:** student-medewerkster Van der Feltz Advocaten in Den Haag
- **februari 2012 - juli 2013:** master business studies, Universiteit van Amsterdam
- **augustus 2012 - januari 2013:** L'Institut d'études politiques de Paris (Sciences Po Paris); Lauréate de la Bourse d'Excellence Descartes
- **september 2013 - heden:** docente burgerlijk recht, Universiteit Leiden; verschillende publicaties over vermogensrechtelijke onderwerpen
- **maart 2014 - heden:** professional support lawyer (litigation) bij Clifford Chance in Amsterdam
- **maart 2014 - heden:** buitenpromovenda, Instituut voor Privaatrecht, Universiteit Leiden
- **januari 2016 - heden:** medewerkster tijdschrift *Rechtspraak Contractenrecht*

het bepalen van de betekenis die een redelijk persoon zou hebben toegekend aan de contractsbepaling, maar de subjectieve bedoelingen van partijen blijven irrelevant. “De Engelsen lijken zich echter steeds meer te realiseren dat de bewoordingen niet los van de context waarin ze worden gebruikt kunnen worden uitgelegd. Toch willen ze de deur niet te ver openzetten. Zo heeft het Engelse Supreme Court recent nog beslist dat bij commerciële contracten de letterlijke tekst leidend is en dat hiervan alleen in uitzonderingsgevallen afgeweken kan worden.”

Aandacht besteedt Hendrixx aan de hervorming van het Franse verbintenissenrecht per oktober 2016, waarbij enkele wettelijke uitlegadvisies zijn geschrapt. “Uitgangspunt is nog steeds dat de rechter eerst moet kijken naar de gemeenschappelijke bedoeling van partijen. Nieuw is dat als de bedoelingen van partijen niet achterhaald kunnen worden de rechter zal kijken naar de betekenis die een redelijk persoon in dezelfde omstandigheden aan de contractsbepaling zou toekennen.”

In tegenstelling tot het huidige Burgerlijk Wetboek kende het Nederlandse oud-BW, dat geïnspireerd was door de Franse *Code Civil*, een aantal bepalingen over contractsuitleg. “Het is interessant te zien of de vernieuwing in Frankrijk leidt tot meer rechtszekerheid en minder discussie tussen partijen. In dat geval zou gekeken kunnen worden of wettelijke verandering in Nederland misschien ook wenselijk is.”

Hendrixx verwijst naar de *contra proferentem* uitleg. Die houdt in dat als een beding in de algemene voorwaarden voor meer dan één uitleg vatbaar is, de uitleg moet worden gekozen die het gunstigst is voor de wederpartij van diegene die de algemene voorwaarden opstelde. In principe geldt deze

uitlegwijze alleen als er sprake is van algemene voorwaarden, maar ze kan onder omstandigheden ook gebruikt worden voor de uitleg van kernbedingen in een overeenkomst. “In Nederland is deze *contra proferentem* uitleg alleen wettelijk verplicht van toepassing op onduidelijke bedingen in overeenkomsten met consumenten. In Frankrijk geldt sinds de hervorming dat de regel ook kan worden toegepast bij bedingen waarbij partijen onderhandeld hebben, dus niet alleen bij eenzijdig opgestelde bedingen. Interessant is te bekijken of ook in Nederland een ruimer toepassingsgebied wenselijk is.”

NIEUWE SYSTEMATIEK

Hendrixx hoopt aan de hand van haar bevindingen een nieuw model te ontwikkelen dat inzichtelijk maakt hoe

rechters tot hun uitlegmethoden komen. Deze systematiek zal bij uitstek interessant zijn voor procespartijen en advocaten. “Advocaten denken vaak ten onrechte dat een beroep op de Haviltex-norm en het noemen van verschillende omstandigheden voldoende zijn om de rechter te overtuigen. Hoe hieraan invulling wordt gegeven kan echter van belang zijn voor de uitkomst van een procedure. Als je weet hoe uitlegfactoren en gezichtspunten de uitlegmethode beïnvloeden, kun je de rechter makkelijker meenemen in jouw denkproces. Mijn model kan helpen bij het optimaal onderbouwen van wat men naar voren wil brengen in een procedure.”

Ook voor rechters zullen haar bevindingen relevant zijn. “Aan de hand hiervan kunnen ze hun gedachtengang verduidelijken, wat kan leiden tot meer transparantie, uniformiteit, rechtszekerheid en meer begrip van procespartijen voor de uitleg van een rechter.”

Cliënten kijken uit naar haar boek, zegt ze enthousiast. Ze hoopt dat het hen helpt het Nederlandse systeem beter te begrijpen. “Het Engelse systeem beoogt zoveel mogelijk rechtszekerheid te waarborgen. Engelse cliënten streven er om die reden naar zoveel mogelijk in contracten vast te leggen. Voor hen is het lastig te begrijpen dat een Nederlandse rechter niet de bewoordingen van de overeenkomst, maar de partijbedoelingen doorslaggevend kan achten.”

Ook met het oog op de Brexit zijn de verschillende methoden van contractsuitleg interessant. “Vooral op grote commerciële internationale contracten wordt meestal

**OOK MET HET OOG
OP DE BREXIT ZIJN
DE VERSCHILLENDE
METHODEN VAN
CONTRACTSUITLEG
INTERESSANT**

*"Hun collectieve kennis en
ervaring op het gebied van
familierecht is uniek.
Graag lever ik daar mijn
bijdrage aan."*

Margreet Ruijgrok, advocaat & mediator

Het Haagse van Hilten de Vries van Ruitenbeek, met name gespecialiseerd in (inter)nationaal familierecht, verandert van naam en breidt uit. Het kantoor heeft vanaf 1 januari 2017 - onder de naam Van Hilten Advocaten & Mediators - twee vestigingen, in Den Haag en in Amsterdam. Margreet Ruijgrok treedt toe als partner.

VAN HILTEN

ADVOCATEN & MEDIATORS

www.vanhilten.nu

Nassaulaan 15
2514 JT Den Haag
T +31 (0)70 361 70 02

De Lairesestraat 129
1075 HJ Amsterdam
T +31 (0)20 670 65 60

ADVOCAAT EN VOORMALIG RAADSHEER COEN DRION OVER HET PALET VAN DE UITLEGRECHTER

Coen Drion, advocaat-partner contracten- en aansprakelijkheidsrecht bij Jones Day in Amsterdam en voormalig raadsheer bij de civiele kamer van de Hoge Raad: “De bijdrage die Anne Hendriks met haar proefschrift zal leveren aan het verder brengen van de niet altijd eensluidende visies in de literatuur omtrent de problematiek van contractsuitleg, zal niet anders dan met warmte verwelkomd kunnen worden. Het nieuwe model dat zij hoopt te ontwikkelen, waarbij de begrippen uitlegmethode, uitlegfactoren en gezichtspunten centraal staan, zou in dat kader zeer wel van nut kunnen zijn.

“Of het de Hoge Raad zal verleiden om zijn jurisprudentie langs diezelfde lijnen nader vorm te geven, valt nog te bezien nu de Hoge Raad de laatste tijd zozeer alle omstandigheden van het geval centraal stelt als de ultieme toetssteen bij de Haviltex-maatstaf. Daarmee hangt samen dat de Hoge Raad de uitlegvraag bij commerciële contracten (anders dan bij CAO's) primair in het domein van de feitenrechter wil houden, al dan niet in het besef dat de Korte Voorhout 8 (waar de burelen van de Hoge Raad gevestigd zijn) overspoeld zou kunnen worden in het geval de Hoge Raad hierover anders zou gaan denken. Dat betekent dat de Hoge Raad het uitlegschilderij slechts in grove streken wenst te verven en zijn eigen nadere gezichtspunten nadrukkelijk presenteert als niet-limitatieve elementen die de feitenrechter aan zijn oordeel ten grondslag kan leggen. Niet steeds wordt dat door de praktijk goed begre-

pen, getuige de vele procedures die het laatste decennium in de mal van Pont-Meyer (ECLI:NL:HR:2007:AZ3178) zijn geperst en waarbij de feitenrechter niet zelden door daarvan zeer overtuigende advocaten werd voorgehouden dat die de bewoordingen van het contract maatgevend zou moeten oordelen, omdat aan alle voorwaarden van Pont-Meyer voldaan zou zijn en de Hoge Raad zou vinden dat alsdan primair taalkundige uitleg gehanteerd dient te worden.

“Met vreugde zag ik dat Hendriks bij haar onderzoek tevens over de grens

kijkt en dat zij potentiële invloeden beziet van instrumenten van *soft law*, zoals het Draft Common Frame of Reference (DCFR). Zelf roep ik nog wel eens op om ook hardere stukken van het recht (die soms een beetje uit ons collectieve geheugen lijken te zijn verdwenen), zoals het Weens Koopverdrag en wellicht zelfs de artikelen 1378-1387 van ons oude BW (waarvan de Hoge Raad vanaf 1946 heeft gezegd dat die als relevante gezichtspunten kunnen worden gezien), niet uit het oog te verliezen. Want we lopen in onze naar immer meer duidelijkheid hunkerende praktijk nog wel eens te foeteren op de Hoge Raad met steeds maar die vermaledijde ‘alle omstandigheden van het geval’, maar de openheid, flexibiliteit en de mogelijkheid voor creativiteit die daarin en daarmee in Haviltex besloten liggen, waardoor wij ons in dat kader ook eens kunnen beroepen op iets minder gebruikelijks, mag ook wel eens worden geprezen.”

het Engelse recht van toepassing verklaard. Het is de vraag of dit na de Brexit nog zo zal zijn. Dat de tekst van een contract niet leidend is bij de uitleg door een Nederlandse rechter zou de keuze van bedrijven om het Nederlandse recht als alternatief te kiezen negatief kunnen beïnvloeden.”

Ze verwijst ook naar het plan van de Raad voor de rechtspraak voor een Netherlands Commercial Court, een speciale rechtbank die grote en internationale handelsconflicten snel en in het Engels zal kunnen afdoen. De Raad streeft ernaar dat deze rechtbank in 1 januari 2017 met haar werkzaamheden begint. “Ik kan me voorstellen dat

het buitenlandse bedrijven afschrikt als zij onzeker zijn over de uitlegwijze van de Nederlandse rechter.” Ze lacht. “Ik hoop dat mijn onderzoek hun twijfels wegneemt en hen kan overtuigen om naar Nederland te komen.”

VERWIJZEN

Hendriks wil haar proefschrift graag binnen drie jaar afronden en hoopt dat de rechtspraak gebruik zal maken van haar adviezen. “En natuurlijk hoop ik ook dat rechters in hun uitspraken zullen verwijzen naar mijn methodologie.” ■